

постійний діалог між Україною та ЄС щодо захисту прав інтелектуальної власності.

Дослідження особливостей правової охорони інтелектуальної власності у ЄС надає можливість визначити та окреслити найближчі перспективи подальшого розвитку вітчизняного законодавства у цій сфері. При цьому важливим є те, щоб у якості зразків та можливих моделей подальшого реформування вітчизняного права інтелектуальної власності, були сприйняті кращі досягнення європейської правової науки, вдалі та універсальні юридичні категорії та конструкції у сфері правової охорони інтелектуальної власності, які враховували б як специфіку вітчизняної правової традиції, так й інтереси головного суб'єкта творчої діяльності – людського індивіда, який є джерелом всіх досягнень цивілізації.

Визначаючи права на об'єкти інтелектуальної власності, кожна національна правова система ставила перед собою завдання щодо створення відповідних нормативно-правових актів, що змогли б регулювати правові відносини щодо цих нематеріальних об'єктів, які можуть бути використані в різних місцях і до того ж одночасно. Задля цього свого часу було введено ідею локалізації («прив'язки до місця»). Критерій «прив'язки до місця» в юриспруденції традиційно визначається у формі «місце, де права реалізуються». Щодо нематеріального об'єкта таким місцем є місце, де діє право на нього. Прийняття відповідного правила національними правовими системами низки держав призвело до появи твердження, що права інтелектуальної власності підлягають загальному принципу територіальності, відповідно до якого національне законодавство діє лише на території, де діють повноваження законодавця. З цього випливають такі наслідки: а) охорона, надана в одній державі, діє незалежно від охорони, що може існувати в іншій державі (принцип незалежності паралельних прав інтелектуальної власності); б) порушенням прав вважаються лише дії, вчинені на тій території, де охорона цих прав гарантована державою.

Виходячи з вищезазначеного, практичним наслідком територіального принципу є те, що особа, яка бажає захистити результат своєї інтелектуальної творчої діяльності, повинна, враховуючи нематеріальну природу об'єкта, забезпечити визнання своїх прав в кожній країні, де треті особи можуть виявити зацікавленість у комерційному використанні цього об'єкта на шкоду право володільцю. Такі права, що стосуються одного об'єкта і мають одного правоволодільця, проте набуті у рамках самостійних правових систем, іменуються паралельними правами. Згодом незручності, що випливають з вимог набуття прав на об'єкти інтелектуальної

власності, і повторюються в кожній окремій країні, де необхідно отримати правову охорону, призвели до активного розвитку міжнародного, а пізніше також і регіонального співробітництва у сфері охорони інтелектуальної власності.

Територіальне за своєю сутністю право інтелектуальної власності виявилось перепорою на шляху ЄС щодо створення спільного (єдиного) ринку. Протягом певного часу регулювання суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності залишалось у виключній компетенції країн-членів ЄС, проте у подальшому ситуація дещо змінилась. Однією з головних причин того, що право ЄС звернуло увагу на норми права інтелектуальної власності, виявилось те, що будь-яка система норм, що регулює питання, пов'язані з інтелектуальною власністю, спрямована на охорону та захист надзвичайно важливої групи особистих немайнових та майнових прав. Враховуючи те, що формування права інтелектуальної власності починалось на національній основі, вважається, що захист, який надавався цим правам, значною мірою мав національний характер. Внаслідок цього виникає побічний ефект у вигляді поділу ринку вздовж національних кордонів, що в свою чергу становить потенційну загрозу досягненню мети вільного внутрішнього ринку.

Прогресивний розвиток міжнародно-правової охорони інтелектуальної власності не відмінняє найголовнішої особливості суб'єктивних прав, що виникають у зв'язку з різними видами результатів інтелектуальної діяльності – їх територіальний характер. Відмінності між національними правовими нормами, та в першу чергу, принцип прив'язки важливих для економічного обороту прав до кордонів конкретної держави, становлять проблему для створення внутрішнього ринку в ЄС. Довга, складна та важка робота щодо відміни тарифних та нетарифних бар'єрів на шляху руху товарів всередині ЄС не може досягти своєї мети, якщо будуть зберігатися перешкоди, що створюються підприємствами та фізичними особами – володільцями виключних прав.

В установчих договорах ЄС проблемам виключних прав інтелектуальної власності приділено мінімальної уваги, причому ця ситуація була практично незмінною починаючи з 1958 р. Більше того, два положення Договору про ЄС, які були чинними з моменту існування ЄС, були направлені на те, щоб захистити права інтелектуальної власності від втручання з боку ЄС. Однак, скоро стало очевидним, що подібна неврегульованість великого масиву правовідносин на рівні ЄС являє собою загрозу для досягнення важливих цілей, які були поставлені перед ЄС.

Перед ЄС постала проблема відповідності обмежень, що накладаються дією виключних прав, вимогам спільного ринку. Протиріччя між наслідками здійснення прав інтелектуальної власності та принципами свободи руху товарів, а також конкурентної політики ЄС стали предметом практики Суду ЄС. Однак принципи та правила, які були вироблені Судом ЄС, не змогли забезпечити надійну основу для завершення процесу створення внутрішнього ринку внаслідок своєї фрагментарності та спірній юридичній силі, та крім цього через незмінне джерело колізій – відмінності у національному регулюванні та територіальний характер прав інтелектуальної власності.

Важливим наступним етапом розвитку правового регулювання відносин інтелектуальної власності у ЄС стала поступова гармонізація та уніфікація норм законодавства країн-членів ЄС з окремих питань інтелектуальної власності. На прикладі права інтелектуальної власності можна побачити відмінності між цими двома правовими механізмами подолання відмінностей у законодавстві. Гармонізація національних норм права шляхом видання директив лише нівелює найбільш істотні розбіжності у правових системах країн-членів ЄС. Видання ж актів уніфікації – регламентів вносить зміни у правовий статус різноманітних видів результатів інтелектуальної діяльності, тому що на зміну окремій країні як територіальній сфері дії виключних прав приходить сукупність територій країн-членів ЄС та ЄС в цілому.

У зв'язку з цим можна виокремити такі способи правового регулювання відносин інтелектуальної власності, які почали використовуватися у праві ЄС впродовж останніх років. Першим за часом досвідом стало пряме застосування норм установчих договорів та їх тлумачення Судом ЄС з метою встановлення співвідношення між принципами спільного ринку ЄС та дією виключних прав. На основі вироблених Судом ЄС принципів почало розвиватися вторинне право ЄС, засноване на актах гармонізації та уніфікації. У сфері авторського та суміжних прав значну роль у зближенні правових систем відіграли директиви, водночас у сфері промислової власності правове регулювання в останні роки переноситься на наднаціональний рівень шляхом видання регламентів, які запроваджують об'єкти виключних прав інтеграційного характеру.

Законотворча робота інституцій ЄС щодо результатів інтелектуальної діяльності проводиться з урахуванням розвитку та вдосконалення міжнародно-правової охорони інтелектуальної власності. Необхідно враховувати те, що розвиток правового регулювання відносин інтелектуальної власності на наднаціональному рівні має також

і зовнішній ефект – ЄС отримує повноваження представляти країн-членів у нормотворчому процесі на міжнародному рівні. Крім постійної участі в діяльності Світової організації торгівлі (СОТ) та її підсистеми Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС), ЄС спеціальними деклараціями надане право участі в договорах Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) та переговорах про їх подальший прогресивний розвиток. Країни, які входять до складу ЄС проводять узгоджену політику у сфері правової охорони та використання інтелектуальної власності. Основою їх узгоджених дій є Договір про створення Європейського Співтовариства від 25 березня 1957 р., Договір про Європейський Союз від 7 лютого 1992 р., Амстердамський договір від 2 жовтня 1997 р. та інші.

Керуючись принципом вільного руху товарів та послуг, країни-члени ЄС спрямовують свої зусилля перш за все на уніфікацію та гармонізацію законодавства у сфері інтелектуальної власності та попередження використання прав на інтелектуальну власність у недобросовісній конкуренції. Для досягнення цієї мети керуючими органами (інституціями) ЄС приймається ряд заходів, таких як, наприклад, участь у роботі основних міжнародних організацій, підготовка договорів приєднання для країн-членів ЄС та прийняття регламентів та директив, які мають загальнообов'язкову силу. Необхідно підкреслити, що на відміну від методів роботи ВОІВ, у рамках ЄС склалася система директивного регулювання процесів уніфікації та гармонізації законодавства у сфері інтелектуальної власності, що особливо характерно для сфери авторського права та суміжних прав.

Досить велику роль у питаннях уніфікації та гармонізації правового регулювання відносин у сфері охорони та використання інтелектуальної власності відіграє Суд ЄС. За відсутності відповідної гармонізації національних законодавчих актів в сфері інтелектуальної власності з принципами вільного руху товарів та послуг та свободи конкуренції, які були проголошені ЄС, значення практики Суду ЄС важко переоцінити. У цілому, Комісія ЄС відводить Суду ЄС визначальну роль. Так, практика показує, що початку всебічної діяльності з уніфікації у сфері охорони та використання інтелектуальної власності, передує етап практики правозастосування прецедентного характеру, яка дозволяє виявити існуючі прогалини у правовому регулюванні та розв'язати відповідні проблеми.

ЄС покладає на себе завдання з усунення розбіжностей у національному законодавстві у сфері інтелектуальної власності, які стають перепонами на шляху вільного руху товарів та послуг, а також

призводять до порушення конкуренції на внутрішньому ринку ЄС. Це прямо впливає зі ст. 30 Договору про створення ЄС. Інтереси захисту промислової та комерційної власності розглядаються у цій статті Договору як одне з виключень з загального правила, встановленого ст.ст. 28, 29 Договору про недопущення заходів, еквівалентних кількісним та якісним обмеженням експорту та імпорту.

У європейському праві охорона інтелектуальної власності підпорядкована головному завданню – забезпечення постійного функціонування внутрішнього ринку ЄС. Однак, разом з цим, Європейська Рада займається не лише усуненням негативних факторів. Спільно з Європейським Парламентом вона активно розробляє загальні норми та підходи до законодавства щодо права інтелектуальної власності.

Особливо це стосується сфери авторського права та суміжних прав у галузі інформаційних та комунікаційних технологій. Пояснення та обґрунтування відповідної законодавчої активності як правило міститься у преамбулах відповідних директив. Так, серед причин називаються – необхідність збільшення правової визначеності у сфері інтелектуальної власності на території об'єднаної Європи, пошуки узгодженої адекватної відповіді перед викликом нових комунікаційних та інформаційних технологій тощо. Відчувши розпорошеність та різну направленість своїх зусиль, Європейська Комісія 27 липня 1995 р. видає Зелену книгу з авторського права та суміжних прав у інформаційному суспільстві. Констатуючи певний здвиг у бік збільшення важливості товарів та послуг з високою інтелектуальною складовою частиною, її автори відмітили, разом з тим, підвищену уразливість сучасного інформаційного суспільства від різного тлумачення положень та недосконалості законодавства у цій сфері.

Починаючи з 90-х років ХХ ст. застосування нормативно-правових актів про гармонізацію та уніфікацію законодавства країн-членів ЄС суттєво змінилось співвідношення між європейським та національним правом у сфері інтелектуальної власності. У випадку, коли розбіжності між національними законодавства країн-членів загрожують нормальному функціонуванню внутрішнього ринку, Європейська Комісія має право ініціювати розгляд директив про гармонізацію, у рамках процедури спільного прийняття рішень, тобто спільного його ухвалення Європейським Парламентом та Європейською Радою. Вищезазначена компетенція ЄС зумовлена необхідністю запровадження відповідних заходів для функціонування внутрішнього ринку, обмежується принципом територіальності прав інтелектуальної власності.

Тривалий час національно-орієнтоване право інтелектуальної власності являло собою в певній мірі протекціоністську систему для національної промисловості та індустрії, що в свою чергу протидіяло економічному розвитку інших країн-членів ЄС та самого ЄС в цілому як єдиного суб'єкта європейського політико-правового процесу. Зрозуміло, що про жодний гармонійний та збалансований розвиток економічної діяльності у рамках всього ЄС не могло йтися. Цілком зрозумілим є також й те, що національне право інтелектуальної власності у тому вигляді, в якому воно було представлено до останнього часу, знаходилось поза рамками ЄС. Це питання поставало ще на ранніх стадіях його виникнення у контексті проблеми, що зводилась до визначення компетенції ЄС у вирішенні цієї складної ситуації.

Право інтелектуальної власності має значний вплив на економічний ринок. Так, зокрема, правоволодієць у сфері інтелектуальної власності наділений низкою прав економічного характеру: дозволяти або забороняти певні дії, пов'язані з відтворенням, розповсюдженням, імпортом чи експортом його об'єкта інтелектуальної власності, брати участь у договірних правовідносинах, отримувати винагороду та розпоряджатися нею. Безумовно, все це має неабияке значення у контексті ринкових відносин, у тому числі й впливаючи на конкурентне середовище, торгівлю цілому, вільний рух товарів тощо. З вищезазначеного випливає, що в силу своєї правової природи та економічного значення, право інтелектуальної власності підпадає під дію положень Договору про ЄС, що підтверджується економічною складовою ЄС, судовою практикою, що твориться Судом ЄС і має прецедентний характер, а також європейською правовою наукою, оскільки знайшло підтримку серед іноземних дослідників права інтелектуальної власності ЄС.

Право інтелектуальної власності у системі права ЄС. Місце права інтелектуальної власності в системі права ЄС та європейських країн принципово відмінне. У країнах континентального права наявні чіткі риси права інтелектуальної власності, що дозволяє виділити його в підгалузь цивільного права, або у окрему самостійну комплексну галузь права, зокрема такі: повнота регулювання відносин з приводу створення та використання об'єктів інтелектуальної власності; охоплення відносин щодо всіх об'єктів права інтелектуальної власності; застосування в якості провідного режиму правового регулювання методу дозволення; наявність розвинених інститутів права інтелектуальної власності. При цьому основною метою створення та розвитку законодавства країн Європи є захист прав та

інтересів творців об'єктів інтелектуальної власності та інших осіб, яким належать майнові права інтелектуальної власності.

Необхідно також зазначити, що інститути права інтелектуальної власності виділяються за кожним з об'єктів (або ж однорідною групою об'єктів) права інтелектуальної власності та містяться у окремому законі, що врегульовує правовідносини зі створення та використання певного об'єкту, а також у підзаконних актах та судових рішеннях. Також необхідно наголосити на тому, що з врахуванням важливості захисту прав інтелектуальної власності в європейських країнах склався інститут захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності як сукупність цивільно-правових, адміністративно-правових та кримінально-правових норм щодо захисту майнових прав творців та інших осіб. Вторинне значення при цьому мало врегулювання проблеми співвідношення права інтелектуальної власності та права конкуренції, що здійснювалося нормами конкурентного законодавства та відповідними судовими рішеннями. Сьогодні в системі права ЄС формування права інтелектуальної власності як спеціальної галузі права тільки відбувається. До середини 90-х років ХХ ст. акти ЄС з охорони інтелектуальної власності та судові рішення переважно складали собою розділ права конкуренції та вільного обігу товарів. При цьому гармонізація або врегулювання судовими рішеннями мали місце лише для окремих об'єктів права інтелектуальної власності та (або) певних матеріальних норм, необхідних для відміни бар'єрів у торгівлі або протидії антиконкурентній практиці.

Посилення інтеграції країн-членів ЄС згодом призвело до застосування найбільш сильних засобів захисту прав – введення охоронних документів ЄС. Введення охоронних документів ЄС, хоча й ініційоване вимогами спільного (єдиного) ринку, дозволяє стверджувати про формування власне права інтелектуальної власності ЄС як сукупності правових норм щодо виникнення та здійснення прав інтелектуальної власності творців та інших осіб одночасно на території всього ЄС. Враховуючи те, що запровадження охоронних документів ЄС здійснюється з урахуванням вимог щодо усунення перепон торгівлі та конкуренції, актів ЄС щодо гармонізації законів країн-членів та навпаки, може йтися про комплексний, складний дворівневий характер цієї галузі права, в якій поєднуються уніфіковані норми щодо охорони інтелектуальної власності країн-членів, викладені в актах з гармонізації, відповідні судові рішення, а також норми щодо охоронних документів ЄС (метою яких поряд з розвитком спільного (єдиного) ринку є створення більш ефективної системи захисту прав та інтересів

творців та інших осіб). Отже, про виокремлення права інтелектуальної власності у сформовану окрему галузь права ЄС буде йтися лише після запровадження охоронних документів ЄС на всі основні об'єкти права інтелектуальної власності, посилення гармонізації національного законодавства країн-членів ЄС щодо об'єктів інтелектуальної власності, майнових прав та засобів їх захисту.

Наразі сформувались лише такі інститути права інтелектуальної власності, як: охорона промислових зразків, торговельних марок та сортів рослин. Вищезазначені інститути охоплюють суспільні відносини, пов'язані з набуттям та реалізацією прав на відповідні об'єкти на рівні ЄС та основні уніфіковані норми з охорони прав на ці об'єкти країн-членів ЄС. Проте сьогодні активного становлення у ЄС набувають також й інші інститути права ЄС, зокрема: географічні зазначення, топографії інтегральних мікросхем, комп'ютерні програми, авторське право, суміжні права, проблеми реалізації прав інтелектуальної власності та ін. Щодо вищезазначених об'єктів права інтелектуальної власності застосовуються окремі акти ЄС, як або комплексно розглядають важливі для зближення законодавства матеріальні норми щодо певного об'єкта, або які присвячені гармонізації окремих положень законодавчих актів країн-членів ЄС щодо певних майнових прав чи об'єктів, або регламентують інші важливі питання. Крім того, комплексний характер права інтелектуальної власності ЄС обумовлює актуалізацію питання включення до нього також й питань конкурентного права ЄС, договорів франчайзингу, договорів з трансферу технологій, проведення досліджень і розробок тощо.

Таким чином, можна констатувати, що хоча наразі право інтелектуальної власності у ЄС все ще перебуває на стадії свого формування, все ж таки може йтися про наявність сформованої, у своїх загальних рисах, особливої системи права інтелектуальної власності ЄС, побудованої на принципах, що відрізняються від традиційних національних, з особливим предметом регулювання. При цьому, ця система являє собою нове правове явище, що досить динамічно та швидко розвивається нарівні з національними та міжнародною правовими системами. Правове регулювання відносин інтелектуальної власності у ЄС має на меті забезпечити високий рівень охорони цих прав, оскільки вони є правовою основою для захисту результатів творчої діяльності.

Сукупність доктрин, принципів та судових рішень як результат та зміст права ЄС, а також актів вторинного права, що спрямовані на уніфікацію та гармонізацію законодавства країн-членів ЄС у сфері інтелектуальної власності, дають підстави

стверджувати, що на сьогодні сформувалося, у своїх загальних рисах, право інтелектуальної власності ЄС. У зв'язку з цим видається за необхідне спробувати надати відповідне визначення цій новій галузі права у системі права ЄС. Право інтелектуальної власності ЄС – це сукупність норм права наднаціонального рівня, що регулюють відносини щодо виникнення, набуття, здійснення, охорони та захисту прав на результати інтелектуальної творчої діяльності, і які є результатом уніфікації та гармонізації законодавства країн-членів ЄС у цій сфері.

Джерела права інтелектуальної власності ЄС. Своєрідність джерел права інтелектуальної власності ЄС обумовлена специфікою самого права ЄС. Основними джерелами права інтелектуальної власності ЄС є акти первинного права, вторинного (похідного від первинного) права ЄС, принципи права ЄС, судові прецеденти, міжнародно-правові договори.

Право інтелектуальної власності ЄС складається переважно з директив та регламентів, що належать до вторинних джерел права ЄС. Вторинні джерела є нормативно-правовими актами, що видаються органами ЄС на підставі установчих договорів (первинних джерел) і в порядку, ними визначеному. Іншим напрямом політики ЄС щодо усунення перешкод при здійсненні прав інтелектуальної власності було прийняття актів про охоронні документи ЄС, які є чинними одночасно на території всіх країн-членів ЄС: промислові зразки, торговельні марки та сорти рослин. Зовнішній вплив на уніфікацію законодавства та засобів його реалізації обумовлює участь більшості країн-членів ЄС та ЄС в цілому в міжнародних договорах ВОІВ, інших багатосторонніх та регіональних угодах, зокрема, Угоді СОТ ТРІПС.

Окрім матеріальних норм права інтелектуальної власності інтеграційні процеси охоплюють нині також й процесуальні аспекти правової охорони об'єктів інтелектуальної власності, способи забезпечення та захисту прав на результати інтелектуальної творчої діяльності. У 2004 р. була затверджена Директива 2004/48/ЄС про забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності, що стало важливим кроком з ініціювання горизонтальних інструментів боротьби із піратством. Зазначена Директива стосується заходів, процедур та засобів, необхідних для того, щоб гарантувати дотримання прав інтелектуальної власності.

Правова охорона авторського права і суміжних прав у ЄС. З початку гармонізація авторського права та суміжних прав відбувалась на міжнародному рівні (Бернська конвенція про охорону літературних та художніх творів 1886 р., Всесвітня конвенція про авторське право 1952 р., Міжнародна

конвенція «Про охорону інтересів артистів-виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення», 1961 р., Угода ТРІПС 1994 р., Договір ВОІВ з авторського права та Договір ВОІВ з виконання та фонограм 1996 р.) Термін «авторське право і суміжні права» у Договорі про ЄС не використовувався. Особисті немайнові (моральні права) творців залишились поза сферою інтересів європейського права.

На формування системи авторсько-правової охорони творів, що склалася у країнах-членах ЄС вплинула поступова еволюція регулювання відносин, які виникають у зв'язку із створенням та використанням результатів творчої діяльності. Важливим етапом стала уніфікація авторського права, яка була здійснена інституціями ЄС у останнє десятиліття ХХ ст. У процесі гармонізації у ЄС сформувалася нова для країн континентальної Європи авторська-правова концепція, яка фактично являє собою перехід від „особистісної” концепції авторського права (*droit d'auteur*) до концепції більш близької ідеї *copyright*, характерної для англосаксонської системи.

Авторське право ЄС, яке почало формуватися на основі директив з кінця 80-х рр. ХХ ст., дуже швидко розвивається та постійно вдосконалюється. Сьогодні ведеться робота з підготовки директив, присвячених регулюванню договірних відносин (насамперед, авторів та виконавців), діяльності організацій колективного управління, моральних (особистих немайнових) прав авторів та ін. Також обговорюється можливість подальшої консолідації чинних директив ЄС з авторського права та суміжних прав. Стосовно об'єктів авторського права у ЄС сформувалася єдина система охорони досить специфічних для традиційного авторського права об'єктів – комп'ютерні програми (програм для ЕОМ) та бази даних. При цьому у всіх країнах-членах ЄС прийняті спеціальні закони, що регулюють відносини, які виникають з приводу зазначених об'єктів, та на які розповсюджуються загальні положення національного авторського права.

Прийняття Директиви Ради ЄС 91/250/ЄЕС про правову охорону комп'ютерних програм від 14 травня 1991 р. було спрямоване на забезпечення ефективної охорони прав авторів комп'ютерних програм від незаконного копіювання відповідних програм. Відповідно до цієї Директиви комп'ютерні програми з точки зору охорони авторським правом прирівнюються до літературних творів. Комп'ютерна програма користується охороною, якщо вона є оригінальною, тобто є результатом власної творчості автора.

Відповідно до Директиви Європейського Парламенту та Ради ЄЕС 96/9/ЄС про правову

які перешкоджають вільному руху товарів і вільному наданні послуг та можуть мати негативний вплив на конкуренцію всередині спільного ринку.

Провідною ідеєю на рівні ЄС стало запровадження торговельної марки ЄС, що мало на меті запровадити реєстрацію торговельних марок, які б діяли на всій території ЄС, що позбавляло б необхідності подавати самостійні заявки на реєстрацію торговельної марки у кожній із країн ЄС. На виконання вимог Регламенту 207/2009 щодо торговельної марки ЄС було створене Відомство із гармонізації на внутрішньому ринку (торговельні марки та промислові зразки) та встановлені основні положення, зокрема, щодо його діяльності, організації, бюджету та фінансового контролю. Директива 2008/95/ЄС стосовно наближення законодавства країн-членів ЄС щодо торговельних марок встановлює поняття та ознаки торговельної марки, так звані «абсолютні» підстави відмови у реєстрації торговельної марки, визначає права, що надаються торговельною маркою, передбачає припинення дії торговельної марки.

Одним із найважливіших кроків на шляху до забезпечення споживачам можливості отримувати продовольчі товари гарантовано високої якості стало використання в межах спільного ринку географічних зазначень та зазначень походження сільськогосподарської продукції і продуктів харчування. Законодавство ЄС у цій сфері визначає специфікації продукції, загальні положення щодо подання заявки про реєстрацію зазначень, випадки відмови у реєстрації зазначень, визначає обсяг охорони, що надається зареєстрованим зазначенням, визначає порядок внесення змін до специфікацій, врегульовує правовідносини щодо порушення прав на зазначення і співвідношення прав на торговельні марки та зазначення. Крім того, на рівні ЄС врегульовані правовідносини щодо розробки та продажу природних мінеральних вод, правила охорони географічних позначень спиртних напоїв. Щодо юридичного значення приписів нормативно-правових актів ЄС, які регулюють відносини у сфері охорони прав на зазначення, необхідно підкреслити, що вони мають пряму дію на території всіх країн-членів ЄС, національні законодавства яких мають відповідати положенням регламентів у зазначеній сфері.

Наразі на рівні ЄС відсутні спеціальні нормативно-правові акти щодо правової охорони комерційних (фірмових) найменувань, однак інтерес до цих об'єктів промислової власності з боку Суду ЄС дозволяє стверджувати про початок у найближчому майбутньому формування прав інтелектуальної власності на ці об'єкти на наднаціональному рівні.

З часу прийняття Паризької конвенції про охорону промислової власності 1883 р. перелік об'єктів промислової власності значно розширився і нині включає також, серед іншого, компонування (топографії, топології) інтегральних мікросхем та селекційні досягнення у рослинництві (сорти рослин).

Гармонізація законодавства країн-членів ЄС, що була спрямована на запровадження режиму охорони прав на топографії напівпровідникової продукції, була здійснена Директивою № 87/54/ЄЕС про правову охорону топографій напівпровідникової продукції, у якій надаються визначення напівпровідниковому виробу та топографії напівпровідникової продукції, визначається сфера дії прав володільця топографії інтегральної мікросхеми та їх обмеження.

Створення системи охорони прав на сорти рослин на рівні ЄС було обумовлено необхідністю подолання обмежень та ускладнень, пов'язаних з охороною прав на сорти рослин на національному рівні у країнах-членах ЄС, а також необхідністю подолати різний рівень міжнародно-правової охорони сортів рослин у країнах-членах ЄС, де чинними були різні акти Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин (Конвенція UPOV). Наслідком цього було те, що в окремих країнах-членах ЄС норми права щодо охорони сортів рослин не відповідали мінімальному стандарту охорони сортів рослин щодо кваліфікації певних дій, процедури захисту прав тощо, що в свою чергу не відповідало вимогами спільного ринку ЄС та призводило до дискримінації селекціонерів окремих країн-членів ЄС.

Зобов'язання країн Центральної і Східної Європи, СНД щодо приведення законодавства у сфері інтелектуальної власності у відповідність з стандартами права ЄС, зумовлюють домінуючу роль права ЄС у розвитку національного законодавства та гармонізацію права інтелектуальної власності у межах всього європейсько-азійського регіону. При цьому специфіка права інтелектуальної власності ЄС щодо міжнародних договорів Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) у його практичній спрямованості на реалізацію основних свобод спільного ринку – вільне пересування товарів, осіб, послуг та капіталів, а також створення рівних умов конкуренції, – становить особливий інтерес для України, інших країн СНД. Наразі значну увагу в ЄС зосереджено на ефективному забезпеченні дотримання прав інтелектуальної власності.

Процес законотворчості в галузі права інтелектуальної власності у ЄС має комплексний характер, з обов'язковим врахуванням досвіду відповідного національного регулювання у державах-членах ЄС.

Досягнення ЄС у сфері правової охорони інтелектуальної власності є вагомими та загально визначеними, оскільки у ЄС є чинними не лише стандарти правової охорони окремих об'єктів інтелектуальної власності, але й також єдині реєстраційні системи. Взагалі нормотворча діяльність інституцій ЄС в сфері гармонізації та уніфікації права інтелектуальної власності в останні роки характеризується динамічністю. Так, в період з 1974 р. і до сьогодні інституціями ЄС була розроблена і прийнята велика кількість нормативних актів, присвячених правовому регулюванню відносин інтелектуальної власності. Під час розробки відповідних нормативно-правових актів була прийнята позиція перетворення національних механізмів у напрямку комерціалізації.

Упродовж останніх десятиліть Європейська Комісія намагалася прискорити процес гармонізації законодавства у сфері інтелектуальної власності на рівні ЄС, оскільки національне законодавство країн-членів ЄС у цій сфері істотно відрізнялося, що завдавало шкоди розвитку та тлумаченню конкурентного права ЄС та принципу вільного руху товарів. Саме тому, задля того, щоб подолати суперечності, які виникли на цьому тлі в межах ЄС, а також з метою долучити правову охорону інтелектуальної власності до спільного (єдиного) ринку ЄС, Європейська Комісія вжила низку заходів, спрямованих на гармонізацію законодавства у сфері інтелектуальної власності. Складовою частиною системи права ЄС є право інтелектуальної власності, поява та розвиток якого тісно пов'язано з інтелектуалізацією життя людства, розвитком інформаційних технологій і культури. Формування та розвиток права інтелектуальної власності у ЄС відбувалися достатньо довго і важко, виходячи перш за все з територіального характеру права інтелектуальної власності, відмінностей у рівнях правової охорони та особливостей правозастосовної практики у країнах-членах ЄС.

Особливістю права ЄС є посилення охорони прав інтелектуальної власності за допомогою двох основних механізмів: гармонізації законодавства країн-членів ЄС та введення охоронних документів ЄС для різних об'єктів інтелектуальної власності. Таким чином, інші держави-партнери ЄС крім заходів з наближення законодавства, можуть вирішувати питання з підписання договорів щодо входження до регіональної європейської системи охорони певних об'єктів інтелектуальної власності. Країни-члени ЄС проводять узгоджену політику у сфері правової охорони та використання інтелектуальної власності. Керуючись принципом вільного руху товарів та послуг, вони спрямовують свої зусилля перш за все на уніфікацію та гармонізацію законодавства у сфері інтелектуальної власності

та попередження використання прав на інтелектуальну власність у недобросовісній конкуренції. На відміну від методів роботи ВОІВ, у рамках ЄС склалася система директивного регулювання процесів уніфікації та гармонізації законодавства у сфері інтелектуальної власності, що особливо характерно для сфери авторського права та суміжних прав.

Значну роль у питаннях уніфікації та гармонізації правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності відіграє Суд ЄС. За відсутності відповідної гармонізації національних законодавчих актів у сфері інтелектуальної власності з принципами вільного руху товарів та послуг, а також свободи конкуренції, які були проголошені ЄС, значення практики Суду ЄС важко переоцінити. Початку діяльності з уніфікації та гармонізації у сфері охорони інтелектуальної власності передувє етап практики правозастосування прецедентного характеру, яка дозволяє виявити існуючі прогалини у правовому регулюванні та розв'язати відповідні проблеми.

Нині йдеться про наявність сформованої, у своїх загальних рисах, особливої системи права інтелектуальної власності ЄС, побудованої на принципах, що відрізняються від традиційних національних, з особливим предметом регулювання. При цьому, ця система являє собою нове правове явище, що досить динамічно та швидко розвивається нарівні з національними та міжнародною правовими системами. Правове регулювання відносин інтелектуальної власності у ЄС має на меті забезпечити високий рівень охорони цих прав, оскільки вони є правовою основою для захисту результатів творчої діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абдуллин А.И. К вопросу о некоторых причинах и предпосылках унификации права интеллектуальной собственности в Европейском Союзе / А.И. Абдуллин // Современные проблемы права интеллектуальной собственности: Теория и практика, отечественный и зарубежный опыт: Сб. науч. трудов / Отв. ред. С.А.Чернышева.- Казань, 1998.- С. 143 – 160.
2. Абдуллин А.И. Некоторые проблемы унификации правовой охраны интеллектуальной собственности: (опыт Европейского Союза) / А.И. Абдуллин // Российский юридический журнал.- 1997.- № 4.- С. 32 – 42.
3. Авторське право і суміжні права. Європейський досвід: У 2-х книгах / за ред. А.С. Довгєрта. — Книга 1: Нормативні акти і документи. Європейська інтеграція України / Уклад. Р.В. Дроб'язко. — К.: Видавничий дїм «ІнЮре», 2001. — 520 с. Книга 2: Виступи, статті європейських спеціалїстів. — К.: Видавничий дїм «Ін Юре», 2001. — 460 с.
4. Андрощук Г. Інститут корисної моделі у патентному праві ЄС / Г. Андрощук, Л. Робєтягова // Інтелектуальна власність. — 2001. — №11. — С. 37-44.
5. Андрощук Г. Правова охорона географічних зазначень і найменувань місць походження товару за регламентом ЄС / Г. Андрощук // Інтелектуальна власність. — 2003. — № 7. — С 26-32.
6. Демченко Т.С. Правове регулювання промислової власності в Європі та в Україні: принципи побудови та шляхи зближення / Демченко Т.С. — К.: Преса України, 2005. — 64с.
7. Дроб'язко В. Правове регулювання авторського права і суміжних прав у Європейському Союзі / В. Дроб'язко // Теорія і практика інтелектуальної власності. — 2009. — № 1. — С. 3-13.
8. Дроб'язко В. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу / В. Дроб'язко // Питання інтелектуальної власності: Збірник наукових праць. — Вип. 4. — К., 2006. — С. 66-113.
9. Дроб'язко Р. Правова охорона комп'ютерних програм у ЄС / Р. Дроб'язко // Інтелектуальний капітал. — 2003. — № 1. — С. 9-13.
10. Еременко В.И. Реформа европейской патентной системы / В.И. Еременко // Интеллектуальная собственность. Промышленная собственность. — 2001. — № 8. — С. 43-45.
11. Капіца Ю.М. Забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності в Європейському Союзі / Ю.М. Капіца // Інтелектуальний капітал. — 2005. — № 4. — С. 3-11.
12. Капіца Ю.М. Охорона прав на промислові зразки у ЄС / Ю.М. Капіца, В.П. Воробйов // Університетські наукові записки. — 2005. — № 4. — С. 73-77.
13. Комзюк Л.Т. Деякі проблеми гармонізації авторського права ЄС / Л.Т. Комзюк // Теорія і практика інтелектуальної власності. — 2008. — № 5. — С. 59-64.
14. Комзюк Л.Т. Деякі питання гармонізації охорони суміжних прав у контексті європейської інтеграції / Л.Т. Комзюк // Теорія і практика інтелектуальної власності. — 2007. — № 5. — С. 53-59.
15. Кожарська І. Охорона знаків для товарів і послуг в ЄС / І. Кожарська // Інтелектуальна власність. — 2002. — № 6. — С. 6-11.
16. Кравец Л.Г. Гармонізація правової охорони інтелектуальної власності в країнах ЄС / Кравец Л.Г. — М.: ІНИЦ Роспатента, 2001. — 95с.
17. Кравец Л. Развитие патентного законодательства в Европейском сообществе / Л. Кравец // Интеллектуальная собственность. — 2000. — № 11. — С.45-48.
18. Люка А. Уніфікація режиму охорони авторського права і суміжних прав у рамках Європейського Союзу / А. Люка // Авторське право і суміжні права. Європейський досвід. — К.: Видавничий Дїм «Ін Юре», 2001. — С. 6-15.
19. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України / За ред. Ю.М. Капіци. — К.: Слово, 2006. — 1104с.
20. Правове забезпечення сфери інтелектуальної власності в Україні в контексті Європейської інтеграції: концептуальні засади: монографія / За ред. О.П. Орлюк. — К.: Лазурит-Полїграф, 2010. — 464с.
21. Романадзе Л.Д. Європейський досвід застосування деяких способів захисту прав на торговельні марки / Л.Д. Романадзе // Теорія і практика інтелектуальної власності. — 2007. — № 1. — С. 29-41.
22. Руденко О.В. Уніфікація норм авторського права в Директивах ЄС / О.В. Руденко // Науковий вісник Чернівецького університету. — 2003. — Вип. 180. — С. 68-72.
23. Скордамалья В. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу: Навч. посіб. / Скордамалья В. — К.: ІМВ КНУ ім. Т.Г. Шевченка, 2004. — 156с.
24. Слобожанин С.В. Новеллы европейского патентного законодательства / С.В. Слобожанин // Часопис Київського університету права. — 2009. — № 2. — С. 177-181.
25. Фелтцина С.Б. Новый порядок охраны промышленных образцов в ЕС / С.Б. Фелтцина, Ю.В. Лаврова // Патенты и лицензии. — 2003. — № 6.
26. Ханина К. Воздействие развития информационных технологий на формирование системы авторского права Европейского Союза / К. Ханина // Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права. — 2004. — № 3. — С. 27-36.
27. Ханина К. Генезис права интеллектуальной собственности ЕС / К. Ханина // Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права. — 2004. — № 4. — С. 44-55.
28. Энтин В. Авторское право и смежные права в европейском праве / В. Энтин // Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права. — 2004. — № 9. — С. 40-48; № 10 — С. 20-32; № 11 — С. 53-65.
29. Энтин В. Меры обеспечения прав на интеллектуальную собственность в европейском праве / В. Энтин // Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права. — 2005. — № 6. — С. 37-40.